

(ebenda). Zusammen mit seinen Räten bestimmte er, „welche Wirkung die gelehrten Stellungnahmen in der Öffentlichkeit entfalten sollten“. Die Ablehnung in der Frage nach der Gleichsetzung von Widerruf und Rückfall wurde in den Chroniken verschwiegen, die nur die königliche Politik wiedergaben. Bezeichnenderweise überliefert „nur das Quodlibet des Jean de Pouilly, der sich gegen die überwiegende Mehrheit der Doktoren stellte, den Dissens seiner Gegend“ (S. 64), was ein Grund mehr ist, um die vorliegende Edition zu begrüßen, die durch mehrere Register gemäß MGH-Standart erschlossen ist.

GEORG MODESTIN

Rukopisné zlomky *Knihovny Národního muzea. Sbírky Adolfa Patery a Čeňka Zírta*, ed. Michal DRAGON – Jindřich MAREK, Národní muzeum – Scriptorium, Praha 2012

438 s., ISBN 978-80-7036-350-8 (NM), 978-80-87271-68-1 (Scriptorium)

Zlomky rukopisů představují na první pohled okrajový pramen, leckdy však mohou přinášet značná překvapení a nečekané objevy. Aby mohla být jejich vypovídací hodnota plně vytěžena, je nutnou podmínkou jejich zpracování a katalogizace. Zájem o rukopisné fragmenty je již poměrně starého data, dříve však šlo o bádání nad významnými jednotlivostmi, ať už z hlediska historického, filologického, paleografického, literárního, právněhistorického či hudebněvědního. Soupisy rukopisných zlomků se začaly v zahraniční historiografii objevovat až v době poměrně nedávné, s mírným zpožděním pak i na fóru českém.

Rukopisné zlomky nicméně do té doby neležely z hlediska soupisových prací nepovšimnuty, neboť bývaly někdy zahrnovány do katalogů příslušných knihovních fondů (jako např. *Soupisu rukopisů knihovny kláštera premonstrátů Teplá Františka Hoffmanna* z roku 1999) a na jejich existenci upozorňoval i *Průvodce po rukopisných fondech v České republice* (čtyři svazky vyšly v letech 1995–2004). Prvním výrazným českým počinem v této oblasti byl katalog zlomků rukopisů z Národní knihovny ČR (2006), jehož spoluautor Jindřich Marek je podepsán i pod anotovaným dílem.

Práce je členěna přehledně na úvodní část, samotný katalog a přiložené rejstříky. Úvod přináší základní informace ke zpracovávané sbírce

a k použitým metodologickým postupům. Poté jsou zařazeny dvě stručné kapitolky týkající se původců sbírek, tedy Adolfa Patery a Čeňka Zírta, s důrazem na jejich práci s rukopisnými zlomky. Po úvodní pasáži následuje kratší anglická verze, vlastnímu soupisu je předřazen seznam zkratk a citované literatury. Významnou součástí rukopisných katalogů jsou rejstříky: základní přehledy (chronologický rejstřík, rejstřík datovaných, datovatelných a lokalizovatelných zlomků, rejstřík dřívějších vlastníků, konkordance s rukopisy, s nimiž fragmenty souvisely, a konečně rejstřík jazykový) a podrobné indexy (spojený jmenný, věcný a oborový, rejstřík incipitů).

Knihovna Národního muzea obsahuje cca 6000 rukopisných zlomků. V pojednávaném katalogu je věnována pozornost jedné jejich části, totiž těm, které jsou spojeny s odkazem Adolfa Patery a Čeňka Zírta, jakkoliv tato atribuce není zcela přesná, neboť do souboru byly během 20. století doplňovány ještě zlomky další, které již se jmenovanými nesouvisely. Zpřístupněno je téměř 1400 položek, vesměs jde o fragmenty vyňaté z rukopisů a tisků ve sbírkách KNM, které byly považovány v prvních fázích vytváření a dělení sbírky za málo důležité. Obě sbírky jsou rozčleněny pomocí signatur: zlomky ze sbírky A. Patery začínají siglou 1 H, u Zírtovy 1 I. Práci obou editorů je třeba velmi ocenit, neboť částečně jde o nepodchycené jednotliviny, k nimž chyběla jakákoliv podrobnější (byť i jen interní) pomůcka.

Časový rozsah zlomků sahá od 9. do 20. století: do konce 12. století jsou jich jen necelé dvě desítky, nicméně jejich počet stoupá ve staletích pozdního středověku, kde zároveň leží i těžiště zpracovávaného souboru (především v 15. století). Jazykově pochopitelně převládá latina (80 %), následuje čeština (15 %) a němčina (5 %), ostatní jazyky jsou zastoupeny jen sporadicky (o něco vyšší podíl si připisuje již jen hebrejšтина). Nejvíce rukopisů, z nichž pocházejí studované zlomky, vzniklo na území Čech, Moravy a Slezska (jde zhruba o jednu čtvrtinu). Původ fragmentů lze určit jen u jejich menšiny, což u samostatně uchovávaných zlomků bývá bohužel pravidlem. Někdy se dá rekonstruovat u těch, které byly snaty z vazeb rukopisů či tisků, a je na nich patrna signatura oné jednotky. Po obsahové stránce se nejhojněji vyskytují zlomky liturgických rukopisů (také proto, že byly nejdéle psány na pergamentu a tato psací látka se lépe než papír hodila pro druhotné použití na knižní vazby), ty tvoří cca 15 % souboru. S tím souvisejí i různé modlitby, které představují asi 4 % souboru. Dále se objevují fragmenty teologických děl (cca 10 %), biblia

(cca 4 %), kázání a díla právnícká (cca 4 %). Nezanedbatelnou skupinu tvoří zlomky úředních písemností (listiny, listy, urbáře, účty), zhruba 8 % připadá na listiny a listy. Další obory (filozofie, lékařství, astronomie, chronologie, matematika aj.) jsou zastoupeny jen několika málo kusy.

Jeden z nejvýznamnějších objevů sbírky představuje 15 drobných zlomků s textem eposu Parsifal Wolframa von Eschenbach (č. 143). Zlomky byly použity jako výztuž středů složek knihy a tvoří jeden fragment, který byl rekonstruován. Jde o zlomek rukopisu z přelomu 13. a 14. století obsahující část první knihy (17,25–28,30). Nejstarší zlomek ve sbírce pochází z 9. století a je fragmentem jakéhosi lékařského textu (č. 610). Historiografických zlomků je poměrně málo, nadto až spíše z raného novověku. Jsou-li starší, pak se zase nedají přesněji identifikovat (např. č. 160, 244). Zlomek č. 766 z počátku 15. století obsahuje historické poznámky o zavraždění Václava III. a válkách mezi moravskými markrabaty Joštem a Prokopem roku 1393.

Jak výše řečeno, katalog obsahuje i řadu diplomatických fragmentů. Hojně jsou zde zastoupeny notářské instrumenty datované nejčastěji do 14. až 15. století. Některé se nedají geograficky zařadit (č. 83), jiné ano. Setkáváme se tu s prostředím jižních Čech (č. 245), ale i s poměrně odlehlými zahraničními lokalitami, např. s italskou Brungerou (č. 251) či Anglií (č. 1288). Dochovalo se také několik zlomků úředních knih pozdního středověku. Jde především o česky psaný zlomek městské berní knihy z roku 1517 (č. 1181) a soupis poddanských povinností pocházející z 15. století – dle přízvisek osob šlo o jihočeské prostředí, neboť se tu objevuje osoba z Nových Hradů (č. 38). Z korespondence je třeba poukázat na zlomky listů pražského kanovníka a boleslavského arcijáhna z druhé poloviny 15. století Jana Herrtenbergera z Lokte (č. 659, 671 atd.), které se často dochovaly ve značném rozsahu či takřka v úplnosti, a doplňují tak naše znalosti o tomto prelátovi jagellonské doby a jeho snahách získat na katolickou stranu některé severočeské šlechtice. Dvakrát se objevují česky psané inventáře movitých věcí, snad z městského prostředí (č. 176, 706). Mezi editovanými zlomky se nachází i část nekrologia, která však nepřináší dostatečné informace k zařazení do konkrétního prostředí (klášterního, kapitulního, farního). Několik zlomků se vztahuje k třeboňské augustiniánské kanoonii – jednak zlomek kvitance z roku 1437 určené pro tamního opata (č. 39), ale především část testamentu Martina z Třeboňe, v němž odkázal šest svých knih opatovi kláštera (č. 635). Některé listy jsou zachovány takřka kompletně, jako

např. list vratislavského měšťana Štěpána z R. pro Jana z Dubé, děkana pražské kapituly (č. 560).

Zajímavých fragmentů se v katalogu nachází velké množství a své si tu najde takřka každý. To jen podtrhuje důležitost podobných soupisů. Dvojnásobně to platí pro katalog zlomků zkoumaných sbírek, který je špičkovým produktem českého kodikologického bádání.

TOMÁŠ VELIČKA

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Dana NOVOTNÁ, *Městské stavební řády. Kritická edice pramenů stavebního práva s komentářem a příklady aplikace, Národní památkový ústav, Brno 2011*

384 s., ISBN 978-80-86752-92-1 [CD-ROM]

Výzkum stavební regulace městských organismů byl doposud spíše nahodilý. Pozornost se soustředila pouze na dílčí písemné památky bez pokusu o jejich přehled a souhrnné zhodnocení. Právě o to usiluje předkládaná publikace, která v deseti kapitolách nastiňuje vývoj od středověku až do 20. století. Po vlastním úvodu knihy následuje stručná charakteristika vývoje právního systému, přehled dějin městské správy a analýza jednotlivých stavebních předpisů. Nechybí ani vyhodnocení provedené analýzy a její demonstrace na několika vybraných příkladech. Připojena byla také jednoduchá metodická osnova s návodem, jakým způsobem provádět průzkumy měst a jejich regulace. Vhodně zvolená elektronická podoba CD-ROMu umožnila i připojení zvláštního souboru rozsáhlé barevné obrazové dokumentace.

Anotovaná práce byla rozdělena chronologicky a autorka postupovala systematicky od nejstarších památek k těm nejmladším. Představení každého stavebního předpisu je přesně strukturováno do tří částí: charakteristika díla, prameny (myslen jejich přepis a překlad) a komentář (interpretace). Vedle tohoto vnitřního členění jsou prameny v publikaci rozděleny ještě tematicky do šesti oddílů na stavební řády, zákony, listiny (ty jsou představeny pouze několika případy), patenty, různé předpisy z 19. a následně i z první poloviny 20. století.

Pokud jde o starší dějiny, publikace představuje čtveřici stavebních řádů: Jihlavský městský